

Leszek PAWLIKOWICZ¹
Krzysztof SUROWIEC²

WZROST ZNACZENIA UDZIAŁU MILITARNEGO PAŃSTW BAŁTYCKICH I POLSKI W RAMACH NATO PO KRYZYSIE UKRAIŃSKIM

Aneksja Krymu i zagarnięcie dwóch obwodów Ukrainy przez Rosję lub wspierane przez nią prorosyjskie formacje zbrojne w 2014 r. doprowadziły do wyraźnego wzrostu geopolitycznego znaczenia wschodniej flanki NATO. W szczególności odnosiło się to do czterech państw położonych w centralnej części wschodniej granicy sojuszu: Estonii, Łotwy, Litwy i Polski. Znacznie mniej zauważalny, choć nie mniej istotny, był wzrastający w latach 2014–2018 udział potencjału militarnego tych państw w stosunku do całego potencjału (wszystkich krajów) NATO. Objęcie funkcji prezydenta USA przez Donalda Trumpa w styczniu 2017 r. i jego żądania dotyczące zwiększenia wydatków na obronność wśród członków NATO tylko przyspieszyło zmiany w tym zakresie w wielu państwach. Zmiany te dotyczyły zakupu sprzętu wojskowego, tworzenia nowych organizacji wojskowych, jak chociażby Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce czy próby uniezależnienia się od Rosji w kwestiach energetycznych. Przewidywania m.in. Fukuyamy o końcu historii nie sprawdziły się, obecnie tylko posiadanie własnych dość licznych i nowoczesnych sił zbrojnych, przeznaczanie na ten cel odpowiedniej liczby wydatków budżetowych oraz posiadanie sojuszników może jedynie zagwarantować bezpieczeństwo dla państw. W rezultacie dokonanych analiz autorzy stwierdzili, że w największym stopniu udział potencjału militarnego dotyczył m.in. kwestii: zwiększenia stanów osobowych sił zbrojnych (w szczególności sił lądowych) oraz wydatków wojskowych. Choć, największą dynamikę w obu przytoczonych parametrach wykazywała Litwa (co zarazem umiejscawiała ją pod tym względem na pierwszym miejscu w całym Pakcie Północnoatlantyckim), to – tradycyjnie, tak jak przed 2014 rokiem – najwyższe stany osobowe sił zbrojnych nadal utrzymywała Polska, a najwyższy udział wydatków wojskowych w stosunku do PKB – Estonia. Jednak największy wkład do potencjału NATO ze strony analizowanych państw (a konkretnie tylko Polski) dotyczył relatywnie dużej liczby czołgów.

Słowa kluczowe: NATO, potencjał, PKB, siły zbrojne.

¹ Dr hab. Leszek Pawlikowicz, prof. UR, Katedra Nauk Historyczno i Teoretyczno Prawnych Uniwersytetu Rzeszowskiego, Wydział Prawa i Administracji, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, autor korespondencyjny; e-mail: pawlikowicz69@interia.pl.

Leszek Pawlikowicz, DSc, PhD, Associate Prof., Department of Historical and Theoretic Legal Science of the University of Rzeszów, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, corresponding author; e-mail: pawlikowicz69@interia.pl.

² Dr Krzysztof Surowiec, Katedra Nauk Humanistycznych, Wydział Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza, ul. Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszów; e-mail: ks@prz.edu.pl. Krzysztof Surowiec, PhD, Department of Humanities, Faculty of Management, Rzeszów University of Technology Ignacy Łukasiewicz, ul. Podkarpacka 1, 35-082 Rzeszów; e-mail: ks@prz.edu.pl.

1. WSTĘP

Z perspektywy ponad czterech lat nie ulega najmniejszej wątpliwości, że tzw. kryzys ukraiński, który – poprzez aneksję Krymu i zagarnięcie dwóch obwodów Ukrainy przez Rosję lub wspierane przez nią prorosyjskie formacje zbrojne w 2014 roku – doprowadził w rezultacie do utraty przez ten kraj integralności terytorialnej, nie był jedynie epizodem w postzimnowojennych, generalnie dobrych, relacjach pomiędzy Rosją a szeroko rozumianymi krajami Zachodu, ale stanowił zasadniczą cezurę w całej ich dotychczasowej 25-letniej historii, skutkując zarazem wszczęciem tzw. nowej zimnej wojny³.

W ramach nowego etapu relacji państw NATO z Rosją (będącego rezultatem wyżej wymienionego kryzysu)⁴ w latach 2014–2018 wzrosła nie tylko geopolityczna rola wschodniej flanki sojuszu, zwłaszcza krajów bezpośrednio graniczących z FR, ale nastąpiły ponadto znacznie mniej zauważalne, choć nie mniej istotne zmiany w zakresie udziału państw bałtyckich i Polski w ogólnym potencjale ekonomiczno-militarnym Paktu Północnoatlantyckiego, które – jak dotąd – nie były przedmiotem otwartych analiz przeprowadzonych w oparciu o dane pozyskane z jawnych źródeł o uznanej renomie. Celem niniejszego artykułu jest zniwelowanie luki informacyjnej w tym zakresie oraz określenie skali owych zmian, jak również ich bezpośrednich skutków.

2. PODSTAWOWE ASPEKTY POŁOŻENIA GEOPOLITYCZNEGO PAŃSTW BAŁTYCKICH I POLSKI W RAMACH NATO W LATACH 2014–2018

W chwili aneksji Krymu i rozpoczęcia sterowanej z Kremla rebelii we wschodniej Ukrainie (w lutym 2014 roku) w skład NATO wchodziło ogółem 28 państw, w tym 26 w Europie. Spośród nich: jedno państwo europejskie – Islandia – nigdy nie utrzymywała własnych sił zbrojnych, a dwa pozaeuropejskie kraje sojuszu (Stany Zjednoczone i Kanada) posiadały na starym kontynencie – nader ograniczone liczebnie – własne kontyngenty wojskowe⁵. Do 2018 roku Sojusz Północnoatlantycki poszerzył się jedynie o jedno dodatkowe państwo: Czarnogórę, przyjętą 5 czerwca 2017 roku. Zatem od tej pory liczba państw NATO wzrosła do 29, w tym 27 europejskich (zob. aneks, rys. 1).

³ Choć wspomnianego określenia użył po raz pierwszy – już w 2008 roku – dziennikarz James Lucas w tytule swojej książki: *The New Cold War. The Future of Russia and the Threat to the West* (wyd. polskie: *Nowa zimna wojna. Jak Kreml zagraża Rosji i Zachodowi* ukazało się równolegle w tym samym roku), to jednak dopiero po aneksji Krymu w 2014 roku zaczęto posługiwać się nim na szerszą skalę (mimo, że politycy oficjalnie starają się mówić jedynie o „groźbie” lub „niebezpieczeństwie” powrotu do „nowej zimnej wojny”).

⁴ O wzmocnieniu tzw. wschodniej flanki NATO zdecydowano w dniach 4–5 września 2014 roku na szczycie paktu w Newport (w Wielkiej Brytanii). Podczas kolejnych szczytów NATO (8–9 lipca 2016 roku w Warszawie oraz 11–12 lipca 2018 roku w Brukseli) potwierdzono i rozszerzono zakres związanych z tym przedsięwzięć. Zob. szerzej: M. Petersson, *NATO's Territorial Defense: The Global Approach and the Regional Approach* [w:] *NATO's Return To Europe: Engaging Ukraine, Russia and Beyond*, red. R.R. Moore, D. Coletta, Georgetown University Press, Washington D.C. 2017, s. 100; NATO Summit Brussels, Belgium – 11 & 12 July 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_155085.htm (dostęp: 10.09.2018 r.).

⁵ Zob. szerzej: *The Military Balance 2014*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2014, s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2018, s. 43 i nast.

Jedynie pięć państw NATO posiada bezpośrednią granicę lądową z Rosją (łącznie 1318 km) i – sprzymierzoną z nią politycznie i militarnie – Białorusią (ogółem 1219 km). Są to: Norwegia (191 km granicy z Rosją), Polska (łącznie 628 km, z czego 210 km z Rosją i 418 km z Białorusią), Litwa (ogółem 901 km, w tym 261 km z Rosją oraz 640 km z Białorusią), Łotwa (łącznie 493 km, z czego 332 km z Rosją i 161 km z Białorusią) i Estonia (324 km z Rosją)⁶. Wszystkie położone są na wschodniej flance sojuszu, przy czym Norwegia zamyka północną część wspomnianej flanki, a cztery pozostałe kraje są od niej znacznie oddalone tworząc zarazem zwarty blok terytorialny w położonej bardziej na południe centralnej części wschodniego pasa granicznego (zob. aneks, rys. 2).

3. WYBÓR PARAMETRÓW PORÓWNAWCZYCH

Z uwagi na fakt, iż do szczegółowego porównania szerokiego zakresu parametrów potencjału państw bałtyckich i Polski wobec całego potencjału Paktu Północnoatlantyckiego oraz ewolucji owego stosunku sił w latach 2014–2018 niezbędne byłoby opracowanie odrębnej monografii uznaliśmy, że na potrzeby niniejszej publikacji najbardziej reprezentatywnymi będzie sześć następujących:

- powierzchnia terytorium;
- liczba ludności;
- poziom Produktu Krajowego Brutto (PKB);
- poziom wydatków wojskowych;
- stan osobowy sił zbrojnych;
- stan wybranych rodzajów uzbrojenia (w rozbiciu na wybrane rodzaje ciężkiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego, które w największym stopniu wpływają na wartość bojową sił zbrojnych).

Pierwsze trzy – dotyczące najbardziej podstawowych parametrów terytorialno-demograficznych oraz siły ekonomicznej – mimo że formalnie nie odnoszą się do potencjału militarnego, to jednak w oczywisty sposób go warunkują. Ostatnie trzy czynniki – najlepiej odzwierciedlają siłę wojskową (zarówno w zakresie czynników jakościowych i ilościowych).

4. ANALIZA

Po dokonaniu porównań (zob. aneks, tabele 1–10) w obszarze wyżej wspomnianych parametrów udział krajów bałtyckich i Polski w stosunku do potencjału wszystkich krajów NATO wynosił:

- w zakresie powierzchni zajmowanego terytorium 2,030% w 2014 roku i do 2018 roku spadł do poziomu 2,029% (co było wyłącznie rezultatem rozszerzenia NATO o terytorium Czarnogóry); w badanym okresie zmiana w odniesieniu do opisywanego parametru wynosiła zatem: –0,049%;
- w zakresie liczby ludności 4,927% w 2014 roku, natomiast do 2018 roku spadł do 4,745% (ze względu na bardzo wysoki poziom emigracji z republik bałtyckich,

⁶ *The CIA World Factbook 2014*, Skyhorse Publishing, New York 2014, bez paginacji [EPUB]; *The CIA World Factbook 2018-19*, Skyhorse Publishing, New York 2018, bez paginacji [EPUB].

w szczególności z Litwy, którą w ciągu wspomnianych czterech lat opuściło aż 24,505% jej obywateli, co było rekordem w skali wszystkich państw NATO)⁷; w badanym okresie zmiana w odniesieniu do opisywanego parametru wynosiła: -3,836%;

- w zakresie poziomu Produktu Krajowego Brutto liczonego według bieżącej ceny dolara amerykańskiego 1,725% w 2014 roku i do 2017 roku (dane o PKB są dostępne po zakończeniu roku kalendarzowego, stąd nie było jeszcze możliwości ich pozyskania za rok 2018) spadł do poziomu 1,651% (czyli zmiana wynosiła: -4,482%, co wynikało przede wszystkim z aprecjacji bieżącej ceny dolara amerykańskiego wobec euro i pozostałych walut narodowych, nie zaś realnego spadku PKB, gdyż wskaźnik ten mierzony w walutach narodowych krajów bałtyckich i Polski był dodatni i wahał się dla wszystkich czterech krajów w podobnym przedziale wynoszącym od +13,714% do +16,372%);
- w zakresie wysokości wydatków wojskowych liczonych według definicji NATO w oparciu o bieżącą cenę dolara amerykańskiego 1,203% w 2014 roku, natomiast do 2017 roku wzrósł (mimo aprecjacji bieżącej ceny dolara amerykańskiego w stosunku do miejscowych walut narodowych) do 1,277%; w badanym okresie zmiana w odniesieniu do opisywanego parametru wynosiła zatem: +7,771% (największą dynamikę wzrostu odnotowano pod tym względem na Litwie: +90,632% oraz na Łotwie: +80,546%, a z kolei w przypadku wydatków wojskowych liczonych w oparciu o bieżącą wartość miejscowych walut dynamika wzrostu była jeszcze wyższa i wynosiła na Litwie: +124,845%, a na Łotwie: +112,670%, co stawiało wspomniane państwa w pozycji absolutnych liderów w całym Pakcie Północnoatlantyckim pod względem skali wzrostu wydatków wojskowych za lata 2014–2017);
- w zakresie stanu osobowego całości sił zbrojnych 3,408% w styczniu 2014 roku i do stycznia 2018 roku wzrósł do poziomu 4,218%; w badanym okresie zmiana w odniesieniu do opisywanego parametru wynosiła: +23,768% (ponownie największą dynamikę wzrostu odnotowano pod tym względem na Litwie: +55,508%, co także i w tym przypadku stanowiło rekord w skali całego NATO), a wśród rodzajów sił zbrojnych wspomnianych czterech krajów największy udział i zarazem największą dynamikę wzrostu odnotowały siły lądowe (3,090% w styczniu 2014 roku do 4,620% w styczniu 2018 roku, co stanowiło wzrost o: +49,515%), najmniejszy natomiast siły morskie (1,504% w styczniu 2014 roku do 1,578% w styczniu 2018 roku, co było równoznaczne z wzrostem o: +4,920%);
- w zakresie liczby podstawowych czołgów bojowych 5,695% w styczniu 2014 roku (ze względu na relatywnie wysoki poziom „upancernienia” Wojska Polskiego), natomiast do stycznia 2018 roku wzrósł do 6,096% (wzrost o: +7,041%), liczby dział i moździerzy o kalibrze ponad 150 mm 2,152% w styczniu 2014 roku (również z uwagi na wkład Sił Zbrojnych RP) i do stycznia 2018 roku wzrósł do 2,661% (wzrost o: +23,652%), liczby samolotów bojowych z napędem odrzutowym 1,834% w styczniu 2014 roku (wynikający z absolutnego braku takich samolotów w krajach bałtyckich i relatywnie ich niskiej liczby w Siłach Powietrznych RP), a do stycznia

⁷ Wspomniane zjawisko emigracji miało charakter ekonomiczny i było związane z możliwością podejmowania pracy w państwach zachodniej części kontynentu po rozszerzeniu Unii Europejskiej (o wszystkie cztery opisywane kraje) począwszy od maja 2004 roku.

2018 roku (głównie ze względu na brak analogicznych śmigłowców w krajach bałtyckich) spadł do 1,696% (zmiana o: -8,137%), liczby śmigłowców przeciwpancernych 2,220% w styczniu 2014 roku i do stycznia 2018 roku wzrósł do 2,383% (wzrost o: +7,342%), liczby dużych okrętów nawodnych (lotniskowców, krążowników, niszczycieli i fregat powyżej 2.000 ton pełnej wyporności) 0,733% w styczniu 2014 roku (z uwagi na tradycyjnie niewielką ich liczbę w Marynarce Wojennej RP), a do stycznia 2018 roku wzrósł nieznacznie do 0,772% (wzrost o: +5,320%), liczby okrętów podwodnych 3,356% w styczniu 2014 roku i do stycznia 2018 roku pozostał na tym samym poziomie.

* * *

Należy zatem zauważyć, że w 2014 roku największy wkład państw bałtyckich i Polski do ogólnego potencjału NATO wynosił (według wielkości udziału):

- -5,695% w odniesieniu do liczby podstawowych czołgów bojowych;
- -4,927% w odniesieniu do liczby ludności;
- -3,408% w odniesieniu do stanu osobowego całości sił zbrojnych;
- -3,356% w odniesieniu do liczby okrętów podwodnych;
- -2,220% w odniesieniu do liczby śmigłowców przeciwpancernych;
- -2,152% w odniesieniu do liczby dział i moździerzy o kalibrze ponad 150 mm;
- -2,030% w odniesieniu do powierzchni zajmowanego terytorium;
- -1,834% w odniesieniu do liczby samolotów bojowych z napędem odrzutowym;
- -1,725% w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto liczonego według bieżącej ceny dolara amerykańskiego;
- -1,203% w odniesieniu do wysokości wydatków wojskowych liczonych według definicji NATO w oparciu o bieżącą cenę dolara amerykańskiego;
- -0,733% w odniesieniu do liczby dużych okrętów nawodnych (lotniskowców, krążowników, niszczycieli i fregat powyżej 2000 ton pełnej wyporności).

Z kolei w 2018 roku (wyjątkowo w 2017 roku dla danych odnoszących się do poziomu PKB i wydatków wojskowych) wkład państw bałtyckich i Polski do ogólnego potencjału NATO wynosił (według wielkości udziału):

- -6,096% w odniesieniu do liczby podstawowych czołgów bojowych;
- -4,745% w odniesieniu do liczby ludności;
- -4,218% w odniesieniu do stanu osobowego całości sił zbrojnych;
- -3,356% w odniesieniu do liczby okrętów podwodnych;
- -2,661% w odniesieniu do liczby dział i moździerzy o kalibrze ponad 150 mm;
- -2,383% w odniesieniu do liczby śmigłowców przeciwpancernych;
- -2,029% w odniesieniu do powierzchni zajmowanego terytorium;
- -1,696% w odniesieniu do liczby samolotów bojowych z napędem odrzutowym;
- -1,651% w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto liczonego według bieżącej ceny dolara amerykańskiego;
- -1,277% w odniesieniu do wysokości wydatków wojskowych liczonych według definicji NATO w oparciu o bieżącą cenę dolara amerykańskiego;

- –0,772% w odniesieniu do liczby dużych okrętów nawodnych (lotniskowców, krążowników, niszczycieli i fregat powyżej 2000 ton pełnej wyporności).

Zatem największy wzrost wkładu państw bałtyckich i Polski do ogólnego potencjału NATO w latach 2017–2018 (wyjątkowo w 2017 roku dla danych odnoszących się do poziomu PKB i wydatków wojskowych) wynosił (według wielkości udziału):

- +23,768% w odniesieniu do stanu osobowego całości sił zbrojnych;
- +23,652% w odniesieniu do liczby dział i moździerzy o kalibrze ponad 150 mm;
- +7,771% w odniesieniu do wysokości wydatków wojskowych liczonych według definicji NATO w oparciu o bieżącą cenę dolara amerykańskiego;
- +7,342% w odniesieniu do liczby śmigłowców przeciwpancernych;
- +7,041% w odniesieniu do liczby podstawowych czołgów bojowych;
- +5,320% w odniesieniu do liczby dużych okrętów nawodnych (lotniskowców, krążowników, niszczycieli i fregat powyżej 2000 ton pełnej wyporności);
- ±0% w odniesieniu do liczby okrętów podwodnych;
- –0,049% w odniesieniu do powierzchni zajmowanego terytorium;
- –3,836% w odniesieniu do liczby ludności;
- –4,482% w odniesieniu do poziomu Produktu Krajowego Brutto liczonego według bieżącej ceny dolara amerykańskiego;
- –8,137% w odniesieniu do liczby samolotów bojowych z napędem odrzutowym.

Warto przypomnieć, że wzrost wspomnianych udziałów w analizowanym okresie nie zawsze wynikał ze zwiększenia wielkości parametru w państwach bałtyckich i Polsce, gdyż często był rezultatem zmniejszenia wielkości tegoż parametru w ogólnym potencjale NATO (np. poprzez zmniejszenie w analizowanym okresie czasu stanu osobowego całości sił zbrojnych).

5. WNIOSKI

Ze względu na własne położenie geopolityczne, a częściowo także z uwagi na zobowiązania wynikające z członkostwa w Pakcie Północnoatlantyckim – państwa bałtyckie i Polska w okresie ponad czterech lat od wybuchu kryzysu ukraińskiego relatywnie wzmocniły swój udział w potencjale militarnym (wszystkich krajów) NATO. Dotyczyło to w szczególności: stanu osobowego sił zbrojnych oraz wysokości wydatków wojskowych, a w zakresie ciężkiego uzbrojenia: liczby dział i moździerzy o największym kalibrze.

Choć, największą dynamikę w pierwszych dwóch parametrach wykazywała Litwa (co zarazem umiejscawiało ją pod tym względem na pierwszym miejscu w całym Pakcie Północnoatlantyckim), to – tradycyjnie, tak jak przed 2014 rokiem – najwyższe stany osobowe sił zbrojnych nadal utrzymywała Polska, a najwyższy udział wydatków wojskowych w stosunku do PKB – Estonia. Jednak największy wkład do potencjału NATO ze strony analizowanych państw dotyczył relatywnie dużej liczby podstawowych czołgów bojowych (wyłącznie ze względu na wysoki stopień „upancernienia” Wojska Polskiego).

Relatywnie słabym punktem w potencjale militarnym badanych krajów jest natomiast niski udział samolotów bojowych z napędem odrzutowym, a zwłaszcza brak jakichkolwiek planów związanych z zakupem myśliwców V generacji.

LITERATURA

1. *Defence Expenditure of NATO Countries (2010-2017)*, North Atlantic Treaty Organisation COMMUNIQUE PR/CP(2018)16, Bruxelles 15 March 2018.
2. *Jane's Fighting Ships 2015-2016* (red. S. Sanders), IHS-Janes Information Group, Surrey 2015.
3. Lucas Edward, *Nowa zimna wojna. Jak Kreml zagraża Rosji i Zachodowi*, Dom Wydawniczy „Rebis”, Poznań 2008.
4. Petersson Magnus, *NATO's Territorial Defense: The Global Approach and the Regional Approach* [w:] *NATO's Return To Europe: Engaging Ukraine, Russia and Beyond* (red. Moore Rebecca R., Coletta Damon), Georgetown University Press, Washington D.C. 2017, s. 97–112.
5. Lucas Edward, *The New Cold War. The Future of Russia and the Threat to the West*, Palgrave Macmillan, New York 2008.
6. *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015.
7. *The CIA World Factbook 2015*, Skyhorse Publishing, New York 2014, [EPUB].
8. *The CIA World Factbook 2018-19*, Skyhorse Publishing, New York 2018 [EPUB].
9. *The Military Balance 2014*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2014.
10. *The Military Balance 2018*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2018.

NETOGRAFIA

1. Gross Domestic Product at market prices, Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en> (dostęp: 10.07.2018 r.).
2. NATO Summit Brussels, Belgium – 11 & 12 July 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_155085.htm (dostęp: 10.09.2018 r.).
3. World Development Indicators, World Bank Data, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=NY.GDP.MKTP.CD#> (dostęp: 10.07.2018 r.).

ANEKSY

Rys. 1. Państwa NATO w 2018 roku

Rys. 2. Północny sektor wschodniej flanki NATO

Tabela 1. Potencjał terytorialny i demograficzny państw NATO w 2014 oraz w 2018 roku

Państwa NATO	2014		2018	
	Powierzchnia (tys. km ²)	Ludność	Powierzchnia (tys. km ²)	Ludność
Albania	27,748	3.011.405	27,748	3.047.987
Belgia	30,528	10.444.268	30,528	11.491.346
Bułgaria	110,879	6.981.642	110,879	7.101.510
Chorwacja	56,594	4.475.611	56,594	4.292.095
Czarnogóra	nie należała do NATO		13,812	642.550
Czechy	78,867	10.162.921	78,867	10.674.723
Dania	43,094	5.556.452	43,094	5.605.948
Estonia	45,228	1.266.375	45,228	1.251.581
Francja	551,500	65.951.611	551,500	67.106.161
Grecja	131,957	10.772.967	131,957	10.768.477
Hiszpania	505,370	47.370.542	505,370	48.958.159
Holandia	41,543	16.805.037	41,543	17.084.719
Islandia	103,000	315.281	103,000	339.747
Kanada	9.984,670	34.568.211	9.984,670	35.623.680
Litwa	65,300	3.515.858	65,300	2.823.859
Łotwa	64,589	2.178.443	64,589	1.944.643
Luksemburg	2,586	514.862	2,586	594.130
Niemcy	357,022	81.147.265	357,022	80.594.017
Norwegia	323,802	4.722.701	323,802	5.320.045
Polska	312,685	38.383.809	312,685	38.476.269
Portugalia	92,080	10.799.270	92,080	10.839.514
Rumunia	238,391	21.790.479	238,391	21.529.967
Słowacja	49,035	5.488.339	49,035	5.445.829
Słowenia	20,273	1.992.690	20,273	1.972.126
Stany Zjednoczone	9.372,610	316.668.567	9.372,610	326.625.791
Turcja	783,562	80.694.485	783,562	80.845.215
Węgry	93,028	9.939.470	93,028	9.850.845
Wielka Brytania	243,610	63.395.574	243,610	64.769.452
Włochy	301,340	61.482.297	301,340	62.137.802
Ogółem	24.030,891	920.396.432	24.044,703	937.758.187
Zmiana w %	100,000	100,000	100,06	101,89

Źródła: opracowanie własne na podstawie *The CIA World Factbook 2015*, Skyhorse Publishing, New York 2014, [EPUB]; *The CIA World Factbook 2018-19*, Skyhorse Publishing, New York 2018, bez paginacji [EPUB]; *The Military Balance 2014*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2014, s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018*, International Institute for Strategic Studies-Routledge, London 2018, s. 43 i nast.

Tabela 2. Potencjał terytorialny i demograficzny państw bałtyckich oraz Polski w 2014 i w 2018 roku

Państwa NATO	Powierzchnia w latach 2014-2018 (tys. km ²)	Ludność w 2014 r.	Ludność w 2018 r.	Wzrost ludności w latach 2014-2018 (%)
Estonia	45,228	1.266.375	1.251.581	-1,182
Litwa	65,300	3.515.858	2.823.859	-24,505
Łotwa	64,589	2.178.443	1.944.643	-12,023
Polska	312,685	38.383.809	38.476.269	+0,241
Ogółem	487,802	45.344.485	44.496.352	-1,906
Udział w całości potencjału NATO w %	2,030 (w 2014 r.) 2,029 (w 2018 r.)	4,927	4,745	

Źródła: opracowanie własne na podstawie *The CIA World Factbook 2015...*, bez paginacji [EPUB]; *The CIA World Factbook 2018-19...*, [EPUB]; *The Military Balance 2014...*, s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018...*, s. 43 i nast.

Tabela 3. Poziom PKB i wydatków wojskowych państw NATO w 2014 i 2017 roku*

Państwa NATO	2014		2017	
	PKB wg. bieżącej wartości \$ (mld \$)	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO (mld \$)	PKB wg. bieżącej wartości \$ (mld \$)	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO (mld \$)
Albania	13,228	0,178	13,039	0,145
Belgia	530,771	5,192	492,681	4,458
Bułgaria	56,732	0,747	56,832	0,871
Chorwacja	57,630	0,805	54,849	0,690
Czarnogóra	nie należała do NATO		4,774	0,074
Czechy	207,818	1,975	215,726	2,249
Dania	352,994	4,056	324,872	3,802
Estonia	26,225	0,513	25,921	0,538
Francja	2.852,166	51,940	2.582,501	45,927
Grecja	237,030	5,226	200,288	4,737
Hiszpania	1.376,911	12,614	1.311,320	12,074
Holandia	879,635	10,332	826,200	9,765
Islandia	17,304	0	23,909	0
Kanada	1.799,269	18,150	1.653,043	21,275
Litwa	48,516	0,427	47,168	0,814
Luksemburg	66,327	0,253	62,404	0,288
Łotwa	31,335	0,293	30,264	0,529
Niemcy	3.890,607	46,102	3.677,439	45,472
Norwegia	499,339	7,336	398,832	6,698
Polska	545,180	10,104	524,510	10,337
Portugalia	229,630	3,003	217,571	2,824
Rumunia	199,493	2,692	211,803	3,658

Tabela 3 (cd.). Poziom PKB i wydatków wojskowych państw NATO w 2014 i 2017 roku*

Państwa NATO	2014		2017	
	PKB wg. bieżącej wartości \$ (mld \$)	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO (mld \$)	PKB wg. bieżącej wartości \$ (mld \$)	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO (mld \$)
Słowacja	100,948	0,997	95,769	1,129
Słowenia	49,905	0,486	48,770	0,478
Stany Zjednoczone	17.427,609	653,942	19.390,604	685,957
Turcja	934,186	13,583	851,102	12,118
Węgry	140,118	1,210	139,135	1,464
Wielka Brytania	3.022,828	65,690	2.622,434	55,237
Włochy	2.151,733	24,448	1.934,798	23,369
Ogółem	37.745,467	942,294	38.038,558	956,977
Zmiana w %	100,000	100,000	100,776	101,558

* W dostępnych źródłach nie ma jeszcze danych o PKB za rok 2018.

Źródła: opracowanie własne na podstawie *World Development Indicators*, World Bank Data (<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=NY.GDP.MKTP.CD#>) – dostęp 10.07.2018 r.; *Defence Expenditure of NATO Countries (2010-2017)*, North Atlantic Treaty Organisation COMMUNIQUE PR/CP(2018)16, Bruxelles 15 March 2018, s. 7.

Tabela 4. Poziom i dynamika wzrostu PKB państw bałtyckich oraz Polski pomiędzy 2014 i 2017 rokiem*

Państwa NATO	PKB liczone w oparciu o bieżącą wartość miejscowych walut (mld jednostki walutowej)		Wzrost w latach 2014-2017 wg. bieżącej wartości miejscowych walut (%)	PKB liczone w oparciu o bieżącą wartość \$ (mld \$)		Wzrost w latach 2014-2017 wg. bieżącej wartości \$ (%)
	w 2014 r.	w 2017 r.		w 2014 r.	w 2017 r.	
Estonia	€ 19,766	€ 23,002	+16,372	26,225	25,921	-1,173
Litwa	€ 36,568	€ 41,857	+14,463	48,516	47,168	-2,858
Łotwa	€ 23,618	€ 26,857	+13,714	31,335	30,264	-3,539
Polska	zł 1.719,097	zł 1.982,080	+15,298	545,180	524,510	-3,941
Ogółem				651,256	627,863	
Średnia w %						-3,726
Udział w całości potencjału NATO w %				1,725	1,651	

* W dostępnych źródłach nie ma jeszcze danych o PKB za rok 2018.

Źródła: opracowanie własne na podstawie *Gross Domestic Product at market prices*, Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>) – dostęp 10.07.2018 r.; *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2015, s. 692; *World Development...*, (<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=NY.GDP.MKTP.CD#>) – dostęp 10.07.2018 r.

Tabela 5. Poziom i dynamika wzrostu wydatków wojskowych państw bałtyckich oraz Polski pomiędzy 2014 i 2017 rokiem*

Państwa NATO	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO liczone w oparciu o bieżącą wartość miejscowych walut (mld jednostki walutowej)		Wzrost w latach 2014-2017 wg. bieżącej wartości miejscowych walut (%)	Wydatki wojskowe wg. definicji NATO liczone w oparciu o bieżącą wartość \$ (mld \$)		Wzrost w latach 2014-2017 wg. bieżącej wartości \$ (%)
	w 2014 r.	w 2017 r.		w 2014 r.	w 2017 r.	
Estonia	€ 0,386	€ 0,479	+24,093	0,513	0,538	+4,83
Litwa	€ 0,322	€ 0,724	+124,845	0,427	0,814	+90,32
Łotwa	€ 0,221	€ 0,470	+112,670	0,293	0,529	+80,546
Polska	zł 31,874	zł 39,206	+23,003	10,104	10,337	+2,306
Ogółem				11,337	12,218	
Średnia w %						+7,771
Udział w całości potencjału NATO w %				1,203	1,277	

* W dostępnych źródłach nie ma jeszcze danych o PKB za rok 2018.

Źródła: opracowanie własne na podstawie *Defence Expenditure of NATO Countries...*, s. 6, 7.

Tabela 6. Udział i dynamika wzrostu wydatków wojskowych w PKB państw bałtyckich oraz Polski pomiędzy 2014 i 2017 rokiem*

Państwa NATO	Udział wydatków wojskowych w PKB (%)		Wzrost w latach 2014-2017 (%)
	w 2014 r.	w 2017 r.	
Estonia	1,953	2,082	+ 6,605
Litwa	0,881	1,730	+ 96,368
Łotwa	0,936	1,750	+ 86,966
Polska	1,854	1,978	+ 6,688
Średnia w %	1,406	1,885	+ 34,068
Średnia dla ogółu NATO w %	2,496	2,516	+ 0,801

Źródła: opracowanie własne na podstawie *Gross Domestic Product AT...*, Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00001&language=en>) – dostęp 10.07.2018 r.; *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015...*, s. 692; *Defence Expenditure of NATO Countries...*, s. 6, 7.

Tabela 7. Stany osobowe sił zbrojnych państw NATO w styczniu 2014 roku oraz w styczniu 2018 roku

Państwa NATO	Stan sił zbrojnych (tys. oficerów i żołnierzy)										Wzrost stanu ogółu sił zbr. w latach 2014-2018 (%)
	Siły lądowe w styczniu		Siły powietrzne w styczniu		Siły morskie w styczniu		Pozostałe formacje resortu obrony w styczniu		Ogółem w styczniu		
									2014	2018	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	
Albania	b.d.	3,00	b.d.	0,55	b.d.	0,65	b.d.	3,80	14,25	8,00	-78,125
Belgia	11,30	10,35	6,00	5,85	1,50	1,35	11,90	11,25	30,70	28,80	-6,597
Bułgaria	16,30	15,30	6,70	6,70	3,45	3,45	4,85	5,85	31,30	31,30	0
Chorwacja	11,25	11,25	1,85	1,25	1,60	1,30	0,95	1,85	16,55	15,65	-5,751
Czarnogóra	poza NATO	0,88	poza NATO	0,22	poza NATO	0,35	poza NATO	0,50	poza NATO	1,95	b.d.
Czechy	13,00	12,25	5,95	5,85	0	0	4,70	5,10	23,65	23,20	-1,940
Dania	7,95	8,20	3,15	2,70	3,00	2,00	3,10	3,20	17,20	16,10	-6,832
Estonia	5,30	5,70	0,25	0,50	0,20	0,40	0	0	5,75	6,60	+14,783
Francja	119,05	112,50	47,55	41,15	37,85	35,55	17,75	13,50	222,20	202,70	-9,620
Grecja	86,15	93,50	26,60	20,00	19,00	16,25	11,60	11,60	143,35	141,35	-1,415
Hiszpania	70,80	70,95	20,60	19,25	22,20	20,05	21,30	10,95	134,90	121,20	-11,304
Holandia	20,85	18,86	8,05	8,05	8,50	8,50	0	0	37,40	35,41	-5,620
Islandia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kanada	34,80	34,80	19,90	19,90	11,30	8,30	0	0	66,00	63,00	-4,762
Litwa	7,35	11,65	0,95	1,10	0,50	0,70	3,00	4,90	11,80	18,35	+55,508
Łotwa	1,25	1,25	0,31	0,31	0,55	0,55	3,20	3,20	5,31	5,31	0
Luksemburg	0,90	0,90	0	0	0	0	0	0	0,90	0,90	0
Niemcy	62,50	60,90	31,35	28,30	16,00	16,30	76,60	73,1	186,45	178,60	-4,395
Norwegia	9,35	9,35	3,95	3,60	4,50	4,30	8,00	6,70	25,80	23,95	-7,724
Polska	48,20	61,20	16,60	18,70	7,70	7,40	26,80	17,7	99,30	105,00	+5,740
Portugalia	25,70	16,50	7,20	6,00	9,70	8,00	0	0	42,60	30,50	-39,672
Rumunia	42,60	36,00	8,40	10,30	6,90	6,50	13,50	16,50	71,40	69,30	-3,030
Słowacja	6,25	6,25	3,95	3,95	0	0	5,65	5,65	15,85	15,85	0

Tabela 7 (cd.). Stany osobowe sił zbrojnych państw NATO w styczniu 2014 roku oraz w styczniu 2018 roku

Państwa NATO	Stan sił zbrojnych (tys. oficerów i żołnierzy)											Wzrost stanu ogółu sił zbr. w latach 2014-2018 (%)	
	Siły lądowe w styczniu				Siły powietrzne w styczniu		Siły morskie w styczniu		Pozostałe formacje resortu obrony w styczniu		Ogółem w styczniu		
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014		2018
Słowenia	7,60	7,25	0	0	0	0	0	0	0	0	7,60	7,25	-4,828
Stany Zjedn.	586,70 +199,35 ¹	476,25 +184,40 ¹	337,25	322,80	327,70	323,95	41,20	41,00			1.492,20	1.348,40	-10,664
Turcja	402,00	260,20	60,00	50,00	48,60	45,00	0	0	0	0	510,60	355,20	-43,75
Węgry	10,30	10,45	5,90	5,75	0	0	10,30	11,60	0	0	26,50	27,80	+4,906
Wielka Bryt.	99,80	85,00	36,00	32,90	33,35	32,35	0	0	0	0	169,15	150,25	-12,579
Włochy	103,10	102,20	41,90	41,90	31,0	30,40	0	0	0	0	176,00	174,50	-0,860
Ogółem	ponad 2.009,70	1.727,29	ponad 700,36	657,58	ponad 595,10	573,60	ponad 264,40	247,95			3.584,71	3.206,42	-11,798

¹ Jednostki podporządkowane U.S. Marine Corps.Źródła: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance 2014* ..., s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018* ..., s. 43 i nast.

Tabela 8. Udział i dynamika wzrostu stanów osobowych sił zbrojnych państw bałtyckich oraz Polski pomiędzy styczniem 2014 a styczniem 2018 roku

Państwa NATO	Stan sił zbrojnych (tys. oficerów i żołnierzy)										Wzrost stanu ogółu sił zbrojnych w latach 2014-2018 (%)
	Siły lądowe w styczniu		Siły powietrzne w styczniu		Siły morskie w styczniu		Pozostałe formacje resortu obrony w styczniu		Ogółem w styczniu		
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	
Estonia	5,30	5,70	0,25	0,50	0,20	0,40	0	0	5,75	6,60	+14,783
Litwa	7,35	11,65	0,95	1,10	0,50	0,70	3,00	4,90	11,80	18,35	+55,508
Łotwa	1,25	1,25	0,31	0,31	0,55	0,55	3,20	3,20	5,31	5,31	0
Polska	48,20	61,20	16,60	18,70	7,70	7,40	26,80	17,7	99,30	105,00	+5,740
Ogółem	62,10	79,80	18,11	20,61	8,95	9,05	33,00	25,80	122,16	135,26	+10,724
Udział w całości potencjału NATO w %	~3,090	4,620	~2,586	3,134	~1,504	1,578	~12,481	10,405	3,408	4,218	

Źródła: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance 2014* ..., s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018* ..., s. 43 i nast.

Tabela 9. Stany wybranych rodzajów uzbrojenia państw NATO w styczniu 2014 roku oraz w styczniu 2018 roku

Państwa NATO	Liczba jednostek uzbrojenia we wszystkich rodzajach sił zbrojnych (łącznie ze sprzętem znajdującym się w rezerwie)									
	Podstawowe czolgi bojowe		Artyleria (działa i moździerze, w tym samobieżne) kalibru > 150 mm		Samoloty bojowe z napędem odrzutowym (w tym szkolno-bojowe)		Śmigłowce przeciwpancerne		Okręty bojowe (nawodne podst. klas: lotniskowce, krążowniki, niszczyciele i fregaty > 2.000 ton pełnej wyporn.)/ podwodne	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Albania	3	0	18	0	0	0	0	0	0/0	0/0
Belgia	16	0	0	0	59	59	0	0	2/0	2/0
Bulgaria	80	90	24	24	42	22	6	6	3/0	3/0
Chorwacja	75	75	18	20	10	11	0	0	0/0	0/0
Czarnogóra	poza NATO	0	poza NATO	0	poza NATO	0	poza NATO	0	poza NATO	0/0
Czechy	123	123	130	86	38	35	24	17	0/0	0/0
Dania	55	57	24	12	45	44	0	0	5/0	3/0
Estonia	0	0	24	24	0	0	0	0	0/0	0/0
Francja	254	200	157	121	210 +58 ¹	230 +42 ¹	40	62	24/10	23/10
Grecja	1462	1341	676	793	277	218	29	28	13/8	13/11
Hiszpania	327 +16 ²	331 +4 ²	220 +6 ²	160 +6 ²	151 +17 ¹	165 +13 ¹	6	17	11/3	11/3
Holandia	0	0	18	18	74	63	29	28	6/4	6/4
Islandia	0	0	0	0	0	0	0	0	0/0	0/0
Kanada	181	143	37	37	77	77	0	0	15/4	12/4
Litwa	0	0	0	4	0	0	0	0	0/0	0/0
Łotwa	3	3	0	4	0	0	0	0	0/0	0/0
Luksemburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0/0	0/0
Niemcy	322	236	130	101	205	211	22	50	13/4	9/6
Norwegia	52	52	18	18	57	67	0	0	5/6	5/6
Polska	893	937	111	135	106	99	28	28	2/5	2/5

Tabela 9 (cd.). Stany wybranych rodzajów uzbrojenia państw NATO w styczniu 2014 roku oraz w styczniu 2018 roku

Państwa NATO	Liczba jednostek uzbrojenia we wszystkich rodzajach sił zbrojnych (łącznie ze sprzętem znajdującym się w rezerwie)									
	Podstawowe czolgi bojowe		Artyleria (działa i moździerze, w tym samobieżne) kalibru > 150 mm		Samoloty bojowe z napędem odrzutowym (w tym szkolno-bojowe)		Śmigłowce przeciwpancerne		Okrety bojowe (nawodne podst. klas: lotniskowce, krążowniki, niszczyciele i fregaty > 2000 ton pełnej wyporn.)/podwodne	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Portugalia	113	58	24	48	30	30	0	0	5/2	5/2
Rumunia	437	460	350	351	36	34	0	0	3/0	3/0
Słowacja	30	30	19	19	20	12	15	15	0/0	0/0
Słowenia	46	46	18	18	0	0	0	0	0/0	0/0
Stany Zjednoczone	5838 +447 ²	5884 +447 ²	1890 +501 ²	1965 +481 ²	1998 +999 +421 ³	2202 +932 +478 ³	737 +158 ²	603 +153 ²	113/72	107/68
Turcja	4504	4485	1397	1370	385	333	40	64	17/14	16/12
Węgry	30	30	18	17	14	14	11	11	0/0	0/0
Wielka Brytania	227	227	89	89	223	198	66	50	19/11	19/10
Włochy	200	160	356	355	211+16 ¹	232+16 ¹	50	43	17/6	20/8
Ogółem	15734	15419	6273	6276	5.779	5837	1261	1175	273/149	259/149

¹ Jednostki lotnictwa morskiego podległe w kolejności pod: *Force maritime de l'aéronautique navale*, (Francja), *Armada Española* (Hiszpania) oraz *Aviazione Navale* (Włochy).

² Jednostki podporządkowane *U.S. Marine Corps*.

³ W tym jednostki podporządkowane *USAF* (1394 w 2014 r. oraz 1479 w 2018 r.), *Air Force Reserve Command* (97 w 2014 r. i 126 w 2018 r.), *Air National Guard* (507 w 2014 r. oraz 597 w 2018 r.), *Naval Aviation* (938 w 2014 r. i 867 w 2018 r.), *Naval Aviation Reserve* (61 w 2014 r. oraz 65 w 2018 r.), *Marine Corps Aviation* (394 w 2014 r. i 455 w 2018 r.), a także *Marine Corps Reserve* (27 w 2014 r. oraz 23 w 2018 r.).

Źródła: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance 2014...*, s. 39 i nast.; *The Military Balance 2015-2016* (red. S. Sanders), IHS-Janes Information Group, Surrey 2015, s. 2 i nast.

Tabela 10. Udział i dynamika wzrostu wybranych rodzajów uzbrojenia państw bałtyckich oraz Polski pomiędzy styczniem 2014 a styczniem 2018 roku

Państwa NATO	Liczba jednostek uzbrojenia we wszystkich rodzajach sił zbrojnych (łącznie ze sprzętem znajdującym się w rezerwie)									
	Podstawowe czołgi bojowe		Artyleria (działa i moździerze, w tym samobieżne) kalibru > 150 mm		Samoloty bojowe z napędem odrzutowym (w tym szkolno-bojowe)		Śmigłowce przeciwpancerne		Okręty bojowe (nawodne podst. klas: lotniskowce, krążowniki, niszcz. i fregaty > 2.000 ton pełnej wyporn.) / podwodne	
	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018	2014	2018
Estonia	0	0	24	24	0	0	0	0	0/0	0/0
Litwa	0	0	0	4	0	0	0	0	0/0	0/0
Łotwa	3	3	0	4	0	0	0	0	0/0	0/0
Polska	893	937	111	135	106	99	28	28	2/5	2/5
Ogółem	896	940	135	167	106	99	28	28	2/5	2/5
Udział w całości potencjału NATO w %	5,695	6,096	2,152	2,661	1,834	1,696	2,220	2,383	0,733/3,356	0,772/3,356

Źródła: opracowanie własne na podstawie *The Military Balance 2014...*, s. 39 i nast.; *The Military Balance 2018...*, s. 43 i nast.

THE INCREASE IN THE IMPORTANCE OF MILITARY PARTICIPATION OF THE BALTIC STATES AND POLAND WITHIN NATO AFTER THE UKRAINIAN CRISIS

The annexation of the Crimea and the seizure of two regions of Ukraine by Russia or the supported pro-Russian armed groups led in 2014 to a clear increase in the geopolitical significance of NATO's eastern flank. In particular, this applied to four countries located in the central part of the eastern border of the alliance: Estonia, Latvia, Lithuania and Poland. The share of military potential of these countries in relation to the entire potential (of all countries) of NATO was much less noticeable, although not less important in 2014-2018. The election of Donald Trump as the new US president in January 2017 and his demands to increase investments for defense among NATO members only accelerated changes in this area in many countries. These changes concerned the purchase of military equipment, the creation of new military organizations, such as the Military of Territorial Defense in Poland or attempts to become independent from Russia on economic matters. Predictions of, e.g. Fukuyama about the end of history has not worked. Currently only owning quite numerous and modern armed forces, allocating the appropriate amount of budget expenses for this purpose and having allies can only guarantee security for states. As a result of the analyzes carried out, the authors stated that it concerned, among others such issues as: increasing the personal conditions of the armed forces (in particular land forces) and military expenditure. Although the highest dynamics in both quoted parameters was demonstrated by Lithuania (which at the same time placed it in the first place in the entire North Atlantic Pact), traditionally, as before 2014, the highest personal states of the armed forces were still maintained by Poland, and the highest share of

military expenditure in relation to GDP – Estonia. However, the largest contribution to NATO's potential from the analyzed countries (specifically only Poland) concerned a relatively large number of tanks.

Keywords: NATO, potential, GDP, armed forces.

DOI: 10.7862/rz.2018.hss.51

Przesłano do redakcji: lipiec 2018 r.

Przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.

